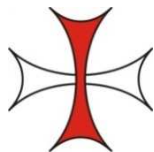

BULLETIN

Europese provincie van de Kruisheren

Speciaalnummer, oktober 2018

De kruisheren in Zoeterwoude, 1926-1967

Deel 1: de jaren 1926 tot 1931

dr. Roger Janssen o.s.c.

*Voorgevel aan de Vrouwenvaart,
achtergevel en park, voormalige
kloosterkerk aan de kant van de
Kruisherenweg*

De kruisheren in Zoeterwoude, 1926-1967

Deel 1: De kruisheren in Zoeterwoude in de jaren 1926 tot 1931

dr. Roger Janssen o.s.c.

Inhoud:	<i>Woord vooraf</i>
	<i>De oprichting van het huis</i>
	<i>Het convent</i>
	<i>Fraters-filosofen</i>
	<i>Financiën</i>
	<i>Parochie</i>
	<i>Nawoord</i>
	<i>Literatuur</i>

Woord vooraf

Jarenlang genoten de Nederlandse kruisheren hun filosofische opleiding in Zoeterwoude. Bij de opstart van het vormingshuis was het Rijke Roomse Leven nog in volle bloei en brandde het missievuur in menig jeugdig hart. Een dorpeling typeerde het nieuw gebouwde klooster als volgt: *Het moet wat van de Rooms en zijn, want er staat een kruis op.* Aanvankelijk was het klooster gelegen aan de Vrouwenweg 1 en liep deze weg nog rechtstreeks door naar het dorp. Een dorpeling typeerde het trefend: *Het Kruisherenklooster heeft het voorkomen van een Palace-hotel, uit een zeebad overgeplaatst naar de groene zee van de weilanden, waarin de koeien, als bontgeschakeerde badgasten rondrijven en de molens boven de horizon uitsteken als verre vissersschepen.* Het klooster behield echter niet de eenzame ligging van weleer. De omgeving werd steeds meer opgevuld met wegen en er kwam meer bewoning.

In 1967, meer dan vijftig jaar geleden, werd dit opleidingshuis wegens een nijpend gebrek aan roepingen gesloten en verkocht. Op 14 april 1967 richtte de psycholoog G.P.J. Arts de stichting Gemiva op,

met als doel het verplegen, verzorgen, behandelen en opvoeden van mensen met een geestelijke beperking. In augustus 1967 werd de eerste inrichting geopend: de IJssel in Moordrecht. De plaatsen binnen deze inrichting waren in een mum van tijd bezet. Daarom werd in oktober 1967 het klooster van de kruisheren in Zoeterwoude aangekocht. *Huize de Weipoort* opende op 25 juni 1968 de deuren voor volwassenen met een meervoudige beperking.

In 1983 werd *Huize de Weipoort* omgedoopt tot studentenhuis. Het robuuste gebouw staat er nog, de herinnering aan de kruisheren is vervaagd. Nog altijd is een aantal kruisheren, dat er een opleiding genoot, in leven. Vele anderen zijn echter gestorven. Het relaas van alle kruisheren, die er gewoond, gedoceerd en gestudeerd hebben, wensen we niet verloren te laten gaan. Daarom schenken we er aandacht aan in enkele bijdragen, waarvan de eerste betrekking heeft op de beginjaren en eindigt met het afscheid van de eerste twee prominente professoren: Aloysius Antonius Emond en Henricus Petrus Paulus van Lieshout.

Er leefden in Zoeterwoude priesters-professoren, fraters en broeders. De fraters van het tweede jaar woonden op de eerste verdieping, die van het eerste jaar op de tweede verdieping. De broeders, die de huishoudelijke werkzaamheden verrichtten, woonden in de kleine kamertjes op de zolder. Elke groep had zijn eigen recreatieruimte. De lekenbroeders hadden deze in de bijkeuken op de begane grond. Op de grote zolder kregen de fraters onderricht in gymnastiek. De kloostertuin was bereikbaar via een uitbouw aan de linkervleugel van het gebouw.

De oprichting van het huis

In 1920 lag het centrum van de Orde in St. Agatha. Magister-generaal Henricus Hollmann woonde er en de opleiding van de kruisheren die priester wilden worden was er gevestigd. De toeloop was evenwel zo groot dat het klooster St. Agatha te weinig plaats bood.

In Zoeterwoude werd, met de steun en medewerking van F. Jansen, die er van 1921 tot 1934 pastoor en deken was, een nieuw klooster gebouwd. Hollmann verzorgde dat de aspirant-kruisheren, na het noviciaat in St. Agatha, in het nieuwe klooster gedurende twee jaar hun filosofische vorming zouden ontvangen, om daarna naar St. Agatha terug te keren voor hun theologische opleiding. Aan ongeveer vijftig personen zou in Zoeterwoude onderdak geboden worden: een dertigtal fraters, hun begeleiders en docenten en tenslotte een aantal broeders.

In 1925 werd een terrein aangekocht, waarop de Leidse firma Bik en Bredeveld een klooster bouwde. Een langwerpige bouw werd ontworpen met een dominerend, door een kleine klokkentoren bekroond, middenstuk, dat aan weerszijden

geflankeerd werd door een iets lagere vleugel. Aan de linkervleugel werd een kleine kapel geplaatst, bestemd voor intern gebruik.

Door een tekort aan financiële middelen duurde het tot 1927 vooraleer het gebouw werd voltooid, maar de linkervleugel van het klooster werd in 1926 alvast in gebruik genomen. Een jaar later was de andere vleugel klaar voor gebruik. In september 1926 werd het klooster ingewijd. Het werd onder de bescherming gesteld van de Mater Dolorosa (Moeder van Smarten, Maria onder het Kruis).

Kruisherenklooster Zoeterwoude

Deken J.C.F. Jansen was bevriend met de Udense kruisheer Ludovicus Badoux (1870-1936), die bijna jaarlijks als assistent of als gast op de pastorie aan de Zuidbuurt in Zoeterwoude zijn intrek nam. Hem vertelde de deken, dat hij in zijn parochie graag een klooster zag verrijzen, met daaraan verbonden een kerk, die in de geestelijke behoeften kon voorzien van dat gedeelte van de parochie, dat al te ver van de reeds bestaande parochiekerk was verwijderd.

Badoux ging met deze boodschap naar de magister-generaal, die een onderzoek ter plaatse liet instellen. Het plan werd opgevat om het landgoed Cronestein aan te kopen, een voormalige ridderhoeve, gele-

gen dichtbij een Onze Lieve-Vrouwekapel. Het domein was echter in protestantse handen. De eigenaars waren niet van plan het goed te verkopen voor de bouw van een klooster. De prior van Uden, Hubertus Jacobus Goumans, kwam daarop naar Zoeterwoude en duidde op de Vrouwenweg een plek aan, omgeven met weiland, waar het nieuwe klooster moest komen. Het land behoorde toe aan C. van de Poel, die bereid was te verkopen aan de kruisheren. (Archief klooster Zoeterwoude, 04.9.1, p.6)

Augustinus Josephus Callier, die bisschop van Haarlem was van 1903 tot 1928, ging op 10 maart 1925 akkoord met de vestiging van een nieuw klooster van de kruisheren in de omgeving van Zoeterwoude, *mits in dit klooster verblijf zullen houden alleen leden der Orde die hunne HH. Geloften hebben afgelegd, van welke voorwaarde wij gaarne van U.H.E. schriftelijk beaming wenschen te ontvangen.* Twee dagen later feliciteerde de deken van Zoeterwoude, J.C.F. Jansen, magister-generaal Hollmann: *Moge de nieuwe stichting strekken tot meerdere bloei van Uwe Orde, tot glorie van onze Moeder de H. Kerk en tot heil der zielen van onze parochie en daarbuiten.* De bisschop van Haarlem bezorgde Hollmann zijn officiële goedkeuring op 15 april 1925. (Archief klooster Zoeterwoude, 03.1-2-3). De eerste steenlegging vond plaats op 1 september 1925. Ze werd verricht door magister-generaal Henricus Hollmann, in tegenwoordigheid van deken Jansen en de kruisheren Jacobus Goumans, Ludovicus Badoux en Gerardus Joannes Blocks. Het regende die dag dat het goot, zodat de plechtigheid inderhaast werd afgehandeld. Het gezelschap vluchtte letterlijk naar de bouwloods terug. (Archief klooster Zoeterwoude, 04.9.1, p.8)

Kloostergang in Zoeterwoude

Op 9 september 1926 werden klooster en kapel ingewijd door magister-generaal Henricus Hollmann met assistentie van deken Dessens van Leiden (presbyter assistens), deken Jansen (diaken), Ludovicus Badoux (subdiaken) en Petrus Rutten (prior van St. Agatha, ceremoniaris). Aanwezig waren ook burgemeester Pieter Wap, secretaris Smeets, dr. Kortman en de aannemer van het klooster, Bik en Bredeveld uit Leiden. Jacobus Goumans, die zijn benoeming voor de Javamissie al had ontvangen, gaf eveneens present. Sjanke de Boer, een Fries uit Leeuwarden, werd die dag in dienst genomen als inwonend kleermaker. *Al spoedig na het in gebruik nemen van de kapel werden de koorbanken geplaatst, aan elke kant twee rijen. Deze werden ontworpen door Theo Bik, die dezer dagen in Sint Agatha zijn noviciaat als clericus begon.* (Archief klooster Zoeterwoude, 04.9.1, p.13)

Het convent

De eerste rector was Gerardus (Gerrit) Klaverweijden (1880-1971). Hij werd geholpen door L. Emond (1883-1931) en H. van Lieshout (1889-1948). Medebewoners van het eerste uur waren broeder Petrus Josephus van de Vorst (1899-1972; broeder Paulus) en broeder Bernardus Antonius van de Mosselaar (1903-1976). Een half jaar later kwam broeder Cornelis Verhoeven (1901-1970, broeder Cornelis). Verder verhuisden tegelijk met hen zestien fraters-studenten.

G. Klaverweijden, na de kleine professie (1900)

Gerardus Jacobus Klaverweijden werd geboren in Alkmaar (Noord-Holland) op 24 juli 1880. Hij trad in bij de kruissheren in St. Agatha op 18 september 1901. De tijdelijke professie deed hij in St. Agatha op 18 september 1902. Hij studeerde filosofie in Diest van oktober 1902 tot 1904 en theologie in St. Agatha van oktober 1904 tot 1906. De solemne professie

deed hij in St. Agatha op 18 september 1905. Hij werd priester gewijd in Namen door Mgr. Th. Heijlen op 22 december 1906.

Hij was conventualis in Maaseik van 22 september 1906 tot 1912 en van 1918 tot 1925 (prior en directeur van het college). In Hannut was hij conventualis en leraar aan het college van september 1912 tot 1918. In 1925 en 1926 was hij supprior in Uden. Daarna was hij tot aan zijn dood op 22 juni 1971 conventualis in Zoeterwoude (rector van 1926 tot 1936 en supprior van 1936 tot 1956). Van 1922 tot 1925 was hij definitor van de orde.

Ludovicus Emond werd in 1910 priester gewijd. Hij was docent in de kerkgeschiedenis in St. Agatha van 1914 tot 1926 en in Zoeterwoude van 1926 tot aan zijn dood in 1931. In oktober 1918 begon hij met de ordening van de bibliotheek in St. Agatha. Hij toonde een bijzondere belangstelling voor het Jansenisme.

Van zijn hand verschenen de volgende werken: *De voormalige missie der EE. Kruissheren in Wisconsin*. in: *De Zegepraal des Kruises*, 1922-1923, jg. 2, pp. 123-135, 159-164, 185-189 en 205-210; *Een Kruisheer missionaris op het eiland Saba*. in: *De Zegepraal des Kruises*, 1923-1924, jg. 3, pp. 86-89 en 108-114; *De Mariacultus in de Orde van het H. Kruis*. in: *Ons Geestelijk Erf*, 1927, jg. 1, pp. 49-55; *Henricus Van den Wijmbenberg, 49ste Generaal der Orde van het H. Kruis*. Cuijk, 1931, 43p.; *Kruissheren Missionarissen in de Nederlanden*. Cuijk, (1932), 64 p.

Henricus Petrus Paulus van Lieshout was in 1915 tot priester gewijd. Hij genoot in Freiburg een wetenschappelijke opleiding en werd in 1920 filosofiedocent in St.

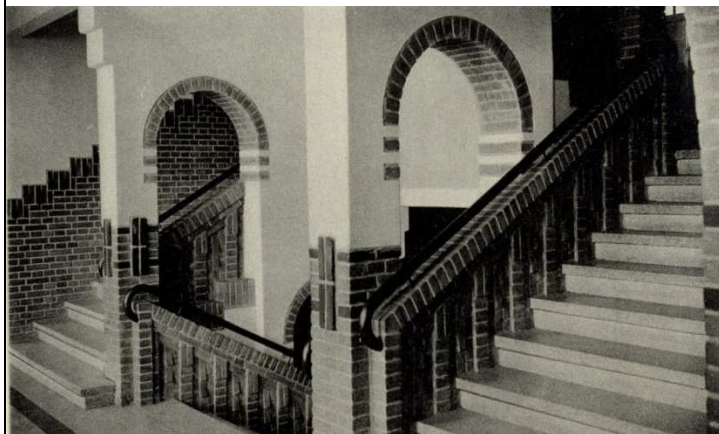

Agatha. In 1926 werd hij benoemd voor Zoeterwoude, waar hij tot 1931 werkzaam was als professor in de filosofie.

In 1921 werd hij aangesteld tot hoofdredacteur van het missieblad *Kruistriomf*. Gedurende bijna tien jaar probeerde hij aan dit tijdschrift een eigen gezicht te geven, onder meer door zelf een groot aantal bijdragen te leveren. In september 1930 diende hij zijn ontslag in.

In december 1915 verscheen van zijn hand een bijdrage over Petrus Canisius in *De Maasbode*. In de volgende twee jaar was hij een ijverige correspondent van deze katholieke krant met bijdrage over o.a. de Zwitserse neutraliteit, het werk ten behoeve van vluchtelingen, de katholieke actie en de schoolstrijd in Zwitserland. In Zoeterwoude gaf hij vanaf december 1926 voor een plaatselijke vereniging apologetisch getinte voordrachten met als motto: *Waarom belijd ik het roomse geloof?* Vanaf Goede Vrijdag 1927 voorzag hij de *Leidse Courant* bij gelegenheid van grote feestdagen van beschouwingen en overwegingen. In diezelfde tijd geraakte hij geboeid door de psychologie van het kind. Hij gaf er spreekbeurten over aan vrouwenverenigingen en de rooms-katholieke bond voor grote gezinnen. In 1929 werd hij door het Leids comité ter bevordering van de kennis van het katholicisme uitgenodigd voor een reeks voordrachten rond *katholieke levensbeschouwing en geloofspraktijk*. In 1930 hield hij een aantal causerieën voor de KRO, waarin hij o.a. kritiek uitoefende op het culturele en literaire peil van jonge katholieke schrijvers uit de jaren twintig. Hij bundelde zijn kritieken en voordrachten in een boek, getiteld *Onze onevenwichtige jongeren*, dat in 1934 verscheen. In 1935 publiceerde hij een gedocumenteerde studie *Rond het reliekschrijn van Sint Odilia*

(in: *Verzamelde Opstellen*, uitgegeven door de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Hasselt, dl. 9, 1935, 159 p.).

Klooster Zoeterwoude, trappenhuis

Broeder **Petrus Josephus van de Vorst** (broeder Paulus) deed zijn noviciaat in Diest, waar hij op 4 september 1923 zijn eerste kleine professie aflegde. Daarna heeft hij in een hele reeks huizen gewoond. Van Diest ging hij naar Uden, om in 1926 naar Zoeterwoude in het Hollandse polderland te vertrekken om er pioniersarbeid te verrichten. Het was geen gemakkelijke tijd en als Klaverweijden in een extravagante strenge bui was, durfde de driftige broeder Paulus weleens oppositie voeren. Maar als de storm uitgewoed was en de vredesigaren werden uitgedeeld, waren ze weer dikke vrienden. Broeder Paulus bleef in Zoeterwoude tot juli 1936 en was daarna tot augustus 1942 in Hannut. De volgende zes jaar werkte hij in Diest en reisde in november 1948 weer naar Zoeterwoude. Daar was hij aanvankelijk met zijn grote kameraad broeder Kees Verhoeven werkzaam op de boerderij. Later werkte hij in de keuken. Hij beleefde de stichting van Zoeterwoude maar ook de opheffing en uitverkoop in 1967. Dat laatste heeft hij nooit goed kunnen verwerken. Na Zoeterwoude was hij het roer eigenlijk kwijt: hij ging

naar Achel, later naar Nijmegen en St. Agatha. De vernieuwing in de orde en in de Nederlandse provincie van de kruisheren liet hij met mildheid over zich heengaan, maar stelde hij: *Ik snap er niet veel van, 't zal wel goed zijn, maar ik blijf dat doen wat ik altijd gedaan heb.*

Klooster Zoeterwoude, bibliotheek

Broeder **Bernardus Antonius van de Mosselaar** (broeder Bertje) deed zijn noviciaat in St. Agatha en legde er de kleine professie af op 4 september 1926. Eén jaar verbleef hij in Zoeterwoude en werd dan achtereenvolgens benoemd voor Hannut, Maaseik, Neeritter en St. Agatha. Hij werkte bijzonder graag op de boerderij en bood hulp aan in de keuken van het klooster. Toen broeder Bertje naar Hannut verhuisde, kwam broeder Henricus Gerardus Janssen vanuit Hannut naar Zoeterwoude.

Hij deed zijn noviciaat in St. Agatha en legde er de kleine professie af op 30 maart 1924. Hij was conventualis in Hannut tot oktober 1927 en kwam dan naar Zoeterwoude. Daar bleef hij tot 1943. Daarna ging hij naar Bussum en Amersfoort en keerde in 1957 terug naar Zoeterwoude.

Broeder **Cornelis Verhoeven** deed zijn noviciaat in St. Agatha en legde er op 17 oktober 1926 de kleine professie af. Hij werd benoemd voor Zoeterwoude en bleef er werkzaam tot 19 juli 1967. In zijn laatste levensjaren was hij conventualis in St. Agatha.

In 1927 kwam broeder **Martinus Cornelis van den Elzen** (1902-1977; broeder Martinus) naar Zoeterwoude. Hij deed het noviciaat in St. Agatha en legde er de kleine professie af op 19 juni 1927. Hij bleef in Zoeterwoude tot april 1932. In 1928 vroeg hij aan de magister-generaal om missionaris in Congo te mogen worden, hetgeen niet werd toegestaan. Na 1932 was hij achtereenvolgens in Hannut, Neeritter, Maaseik, Denderleeuw en Diest conventualis. Broeder Martinus was tuinman in Zoeterwoude.

In 1930 kwamen twee broeders naar Zoeterwoude: **Gerardus van Boxmeer** en **Wilhelmus Verstegen**. Gerardus van Boxmeer (1906-1955) bleef slechts één jaar in Zoeterwoude en verhuisde dan voor vier maanden naar Hannut. Eventjes hielp hij in Odiliapeel en werd vanaf 1932 tot aan zijn dood conventualis in Uden. Wilhelmus Verstegen (1912 - ?; broeder Thomas) was van augustus 1930 tot december 1931 werkzaam in Zoeterwoude. Daarna werd hij benoemd voor Hannut. Hij verliet de orde in augustus 1940.

Piëta door de Nederlandse beeldhouwer Mari Andriessen (1897-1979)

Fraters-filosofen

Zestien fraters verhuisden in **1926** mee naar Zoeterwoude. Acht daarvan werden ingekleed in de orde in St. Agatha op 27 september 1924, deden de kleine professie in St. Agatha op 28 september 1925, studeerden filosofie in St. Agatha en Zoeterwoude van 1925 tot 1927. Zeven fraters werden op 18 juli 1930 in St. Agatha priester gewijd door Mgr. J.O. Smit.

- Petrus van Dooren (Erp, 3 mei 1901 – Neerpelt, 14 november 1976) studeerde theologie in St. Agatha van 1927 tot 1931.
- Gerardus Henricus Joannes van Keijsteren (St. Agatha, 26 oktober 1902 – Achel, 1 februari 1977) studeerde theologie in St. Agatha van 1927 tot 1931.
- Theodorus Nicolaus Koster (Grootebroek, 6 december 1902 – Amsterdam,

14 juni 1972) studeerde theologie in St. Agatha van 1927 tot 1931.

- Antonius Joannes Busé (Haarlem, 12 juli 1905 – Leiderdorp, 31 december 1983) studeerde theologie in St. Agatha van 1927 tot 1928 en in Rome van 1928 tot 1932 (doctor in de theologie). Hij werd, samen met zijn klasgenoten van 1924, priester gewijd op 18 juli 1930.
- Henricus Joannes Maria de Gruijter ('s-Gravenhage, 10 november 1905 – Warmond, 2 april 1988) studeerde theologie in St. Agatha van 1930 tot 1933 en werd priester gewijd op 17 december 1932. Een ziekte, die twee jaar duurde, onderbrak het normale curriculum, waardoor hij twee jaar later dan zijn eigen klas tot priester werd gewijd.
- Wilhelmus Joannes Leo Antonius van Hees (Amsterdam, 20 februari 1906 – Bilthoven, 4 december 1981) studeerde theologie in St. Agatha van 1927 tot 1928 en in Rome van 1928 tot 1932 (doctor in de theologie). Hij werd, samen met zijn klasgenoten van 1924, priester gewijd op 18 juli 1930.
- Franciscus Adrianus Guilielmus Verhoeven (Tilburg, 21 april 1906 – Maaseik, 20 maart 1960) studeerde theologie in St. Agatha van 1927 tot 1928 en in Rome van 1928 tot 1932 (doctor in de theologie). Hij werd, samen met zijn klasgenoten van 1924, priester gewijd op 18 juli 1930.
- Leonardus Alphonsus Maria van Dijk (Uden, 31 juli 1906 – Butler, 8 oktober 1955) studeerde theologie in St. Agatha van 1927 tot 1928 en in Rome van 1928 tot 1932 (doctor in de theologie). Hij werd, samen met zijn klasgenoten van 1924, priester gewijd op 18 juli 1930.

Acht fraters werden ingekleed in de orde in St. Agatha op 31 augustus 1925, deden de kleine professie in St. Agatha op 1 september 1926, studeerden filosofie in Zoeterwoude van 1926 tot 1928 en theologie in St. Agatha van 1928 tot 1932. Zij werden tot priester gewijd in Hees/Nijmegen op 19 juli 1931 door Mgr. A.F. Diepen. Deze klas van acht zwierf uit over de wereld, d.w.z. naar België, Congo en Java. Alleen Pannebakker bleef in Nederland.

- Gerardus Joannes Jansen in de Wal ('s-Gravenhage, 2 juni 1896 – Djakarta, 30 juli 1945)
- Adrianus Thomas Pannebakker (Boskoop, 15 juli 1905 – Hilversum, 13 februari 1973)
- Franciscus Joannes Cloosterman ('s-Gravenhage, 21 februari 1906 – Bondo, 22 december 1943)
- Joannes Antonius van Geffen (Uden, 6 november 1905 – Maastricht, 11 mei 1949). Hij studeerde theologie aan het R.K. Universiteit in Nijmegen.
- Joannes Fredericus Maria Scharff (Amsterdam, 2 maart 1906 – Bandung, 8 mei 1959)
- Petrus Josephus Gerardus Antonius Royackers (Rijsbergen, 17 juli 1906 – hij verliet het klooster in Hannut in 1959 en trad uit de orde)
- Henricus van Boxtel (Schijndel, 6 augustus 1907 – Rosmalen, 10 december 1969)
- Adrianus Antonius van Gils (Terheijden/Langeweg, 21 februari 1909 – Schayk, 13 juli 1975): op 22 maart 1931 bekwam hij dispensatie van tweeëntwintig maanden in de canonieke leeftijd voor de priesterwijding. Hij werd priester

gewijd door Mgr. A.F. Diepen op 19 september 1931 in Haaren.

Odiliabeeld door de Nederlandse beeldhouwer Mari Andriessen (1897-1979)

In de zomer van **1927** kwamen dertien fraters uit St. Agatha naar Zoeterwoude om er hun filosofische opleiding te volgen. Zij waren aan het noviciaat begonnen in 1926. Zij studeerden theologie in St. Agatha van 1929 tot 1933. Vier fraters verlieten de orde vóór het voltooien van de studies in de theologie. Acht van hen werden in Neerbosch door Mgr. A.F. Diepen tot priester gewijd op 15 juli 1932, de negende werd op 1 augustus 1933 priester gewijd.

- Joannes Theodorus Maria van Oyen (Amsterdam, 23 mei 1902 – Diest, 3 september 1981)

- Theodorus Joannes Bik (Leiden, 17 november 1902 – Hoengen, 19 mei 1989). In 1934-1935 volgde hij aan de R.K. leergangen in Tilburg een cursus in administratie en belastingzaken.
- Franciscus Potveer (Warmenhuizen, 10 juli 1905 – Maaseik, 11 januari 1970)
- Henricus Lambertus Van de Ven (Veldhoven, 17 oktober 1905 – Uden, 20 november 2003): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1929-1930 en in Rome aan het Angelicum van 1930 tot 1937, waar hij promoveerde tot doctor in de theologie en het kerkelijk recht
- Jacobus Josephus Ballemans (Dongen, 21 maart 1906 – Shoreview, 26 juli 1993)
- Jacobus van Gestel (Hooge Mierde, 15 september 1906 – Weert, 6 mei 1987)
- Marcellus Damianus Vergeer (Boskoop, 2 februari 1907 – Uden, 20 mei 1992): hij studeerde theologie in St. Agatha van 1929 tot april 1931 en van september 1932 tot januari 1934; op 8 april 1931 ging hij naar Uden om er Van Rooijen tijdelijk te vervangen, die vanwege de plotse overplaatsing van Van Lieshout naar Diest in Zoeterwoude moest aantreden. In 1932 keerde Vergeer terug naar St. Agatha. Hij volgde colleges missiologie aan de R.K. Universiteit in Nijmegen van 1930 tot 1932. Van 1935 tot 1937 volgde hij in Tilburg een cursus in oude talen. Hij werd priester gewijd door Mgr. J. Aengenent in Uden op 1 augustus 1933, samen met de klas novicen van 1927.
- Henricus Hermanus Jacobus Scholtens (Groningen, 30 juli 1907 – Uden, 28 december 2011): hij studeerde theologie in St. Agatha van 1929 tot 1932 en in Has-
- tings van 1932 tot 1933. In de zomermaanden 1934 tot 1939 studeerde hij aan Notre Dame University Soud Bend klassieke filologie. Van 1949 tot 1953 studeerde hij aan het R.K. Universiteit Nijmegen klassieke talen en Engels en behaalde het doctoraal in de klassieke talen.
- Hermanus Hubertus Henricus de Bekker ('s-Hertogenbosch, 13 september 2007 – Bandung, 28 december 1943)
- Joannes Marinus van de Zanden (Macharen, 19 oktober 1908 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1929 en 1930; hij trad uit op 3 januari 1931 en verkreeg dispensatie in de solemnele gelofte, die hij op 28 augustus 1930 in St. Agatha had afgelegd.
- Johannes Martinus Verstegen (Heesch, 14 november 1908 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1929 en 1930. Hij trad uit in augustus 1930 na afloop van de tijdelijke professie en werd wereldheer (bisdom 's-Hertogenbosch).
- Martinus Antonius Gertrudis Franciscus Juffermans (Leiden, 26 mei 1909 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha van 1929 tot 1931. Op 28 augustus 1930 legde hij de solemnele professie af in St. Agatha. Hij trad uit met dispensatie van de solemnele geloften en van het subdiaconaat op 17 november 1931 en ging over naar de in 1922 opgerichte lekencongregatie Gezelschap van de Kruisvaarders van Sint-Jan.
- Adrianus Hubertus Egon Franciscus de Bekker (Kampen, 22 juli 1896 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1929 en 1930 en trad uit in augustus 1930 na afloop van de tijdelijke professie.

Kruisherenklooster Zoeterwoude, met rechts de kleine huiskapel die later tot kloosterkerk werd uitgebreid

In de zomer van **1928** kwamen drieëntwintig fraters uit St. Agatha naar Zoeterwoude. Zij waren aan het noviciaat begonnen in 1927. Zij studeerden filosofie tot 1930 en keerden daarna terug naar St. Agatha om er tot 1934 theologie te studeren. Zij werden priester gewijd door Mgr. J. Aengenent in Uden op 1 augustus 1933. Geen van allen studeerde theologie in Rome. Vijf van hen werden missionaris in Congo, twee in Brazilië, zes in Indonesië en twee in de USA. Twee kruisheren bleven in Nederland en twee naar België. Vier fraters verlieten de orde.

- Bernardus Michael Dijkman (Westerblokker, 3 oktober 1903 – Neerpelt, 12 februari 1989)
- Joannes van Hoek (Tilburg, 1 april 1904 – Bandung, 28 februari 1942)
- Gerardus Jansen (Tiel, 20 juni 1906 – Buta, 30 mei 1965)
- Joannes Verkade (Noordwijk, 9 september 1906 – Warmond, 11 september 1988)

- Wilhelmus Hendrikus Walterus van Kersten (Huissen, 19 december 1906 – Ndukula, 5 mei 1960)
- Carolus Josephus Henricus Wesseling (Overschie, 2 juni 1907 – Uden, 3 april 1944)
- Joannes Petrus van Bree (Rotterdam, 11 september 1907 – Rotterdam, 1 september 1974)
- Cornelis Henricus Martinus de Venster (Nijmegen, 18 december 1907 – St. Paul, 25 december 1988)
- Goverardus Joannes Antonius Aengenent (Noordwijk-Binnen, 27 januari 1908 – Rotterdam, 22 oktober 1996)
- Joannes Berkhout ('s-Gravenhage, 18 februari 1908 – Amersfoort, 12 december 1972)
- Theodorus Everardus Maria Scheerder (Rotterdam, 18 april 1908 – 's-Hertogenbosch, 12 februari 1979)
- Joannes Hendrikus Hermanus Albertus Hoogenbergh (Den Haag, 2 mei 1908 – Maaseik, 16 juli 1960)
- Joannes Nicolaas Josephus van den Bosch (Oosterhout, 23 juli 1908 – Oosterhout, 4 oktober 1968)
- Wilhelmus Ignatius Bogaartz (Den Haag, 6 februari 1909 – Nijmegen, 26 januari 1978)
- Josephus Branje (St. Agatha, 19 maart 1909 – Boxmeer, 18 maart 1988)
- Adrianus van de Donk (Uden, 12 april 1909 – Coblenz, 6 december 1981); hij studeerde aan de R.K. leergangen in Tilburg Duits van 1934 tot 1938.
- Hermanus Josephus Maria Tieken (Amsterdam, 9 april 1910 – Maaseik, 22 juni 1945)

- Anthonie Henricus Cornelis Maria Kooijman (Utrecht, 23 mei 1910 – Bandung, 21 oktober 1972)
- Philippus Petrus Waldram (Amsterdam, 12 juli 1910 – Buta, 30 mei 1965)
- Petrus Joannes Tilleman (Utrecht, 18 mei 1908 - ?): hij trad uit met dispensatie in de tijdelijke geloften op 1 augustus 1929.
- Joannes Josephus Hendriks (Veghel, 4 maart 1909 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1930-1931 en trad uit op 31 juli 1931 na afloop van de tijdelijke professie.
- Antonius van de Rakt (Nistelrode, 1 augustus 1909 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1930-1931 en trad uit in juli 1931 na afloop van de tijdelijke professie.
- Joseph Corneille Antonius de Brouwer (Tilburg, 12 januari 1910 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1930-1931 en trad uit in juli 1931 na afloop van de tijdelijke professie.

Klooster Zoeterwoude, achterzijde gebouw inclusief kerk

In de zomer van **1929** kwamen elf fraters naar Zoeterwoude. Zij waren aan het noviciaat begonnen in 1928. Zij studeerden filosofie van 1929 tot 1931 en daarna theologie in St. Agatha van 1931 tot 1935. Op

1 augustus 1934 werden zij in St. Agatha tot priester gewijd door Mgr. J.O. Smit. Twee van hen werden missionaris in Java, één in Brazilië en één in Congo. Drie kregen een benoeming in Nederland. Vier anderen verlieten de orde.

- Hero Petrus Alma (Deventer, 3 november 1907 – Bandung, 1 november 1961)
- Cornelius Franciscus van Schaik (Utrecht, 6 februari 1909 – Veghel, 25 november 1963)
- Arnoldus Nicolaas Stringa (Utrecht, 4 april 1909 – Warmond, 27 november 1989)
- Henricus Plag (Overveen, 27 juli 1909 – Nijmegen, 25 januari 1907)
- Petrus Lambertus Spierings (Uden, 9 augustus 1919 – Uden, 16 november 1984)
- Franciscus Johannes Maria Hulskamp (Amsterdam, 15 juni 1910 – Uden, 24 november 1998)
- Petrus Arntz (Beers, 31 juli 1910 – Bandung, 25 april 1984)
- Cornelius Deen (Grootebroek, 18 april 1904 - ?): hij trad uit met dispensatie in de tijdelijke geloften op 26 februari 1931.
- Willebrordus Hubertus Maria de Gruijter (Den Haag, 7 februari 1907 - ?): hij trad uit op 26 oktober 1931 met dispensatie in de tijdelijke geloften.
- Joannes Franciscus Leonardus Wollenberg (Utrecht, 22 december 1908 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1931-1932 en trad uit in augustus 1932 na afloop van de tijdelijke professie.
- Joannes Maria Gerardus Antonius Eddy Spierings ('s-Hertogenbosch, 28 april 1910 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha van 1930 tot 1934. De solemnele

geloften legde hij af in St. Agatha op 28 augustus 1931. Hij trad uit met dispensatie in de solemnele geloften en het subdiaconaat op 17 april 1934.

Ingang van de kerk naast het klooster

In de zomer van **1930** kwamen vijftien fraters naar Zoeterwoude. Zij waren aan het noviciaat begonnen in 1929. Zij studeerden filosofie van 1930 tot 1932. In St. Agatha studeerden zij theologie van 1932 tot 1936. Zij werden priester gewijd in Nijmegen door Mgr. A.F. Diepen op 25 juli 1935. Drie van hen kregen een benoeming in Nederland, twee werden naar de USA gezonden, twee werden missionaris in Congo, drie werden naar Java gezonden en twee naar Brazilië. Drie fraters traden uit.

- Henricus Josephus Vlind (Welper, 21 mei 1908 – Bakel, 13 augustus 1976)

- Petrus van den Heuvel (Tilburg, 27 januari 1909 – Herk de Stad, 2 november 1970)
- Arnoldus Josephus Vermeulen (Riel, 6 mei 1909 – Veghel, 31 juli 1962)
- Wilhelmus Martinus Oostendorp (Utrecht, 9 juni 1909 – Uden, 15 juli 1995)
- Henricus Cornelius Reukers (Hilvarenbeek, 15 maart 1910 – Boxmeer, 18 mei 1993)
- Egidius Adrianus van Toor (Deest, 11 augustus 1910 – Deest, 17 juli 1979)
- Joannes van Kilsdonk ('s-Hertogenbosch, 4 mei 1910 – Spokane, 5 maart 1945)
- Bartholomeus Johannes Leenders (Beek-Ubbergen, 29 januari 1911 – Nijmegen, 18 november 1988)
- Martinus van Roosmalen (Helenaveen, 26 maart 1911 – Fort Wayne, 26 november 1978)
- Cornelis Johannes Mooij (Harenkarspel, 27 mei 1911 – Uden, 27 mei 2001)
- Joannes Josephus van Duijnhoven (Cuijk, 24 maart 1912 – Uden, 1 november 2001)
- Cornelis Jacobus Huygens (Utrecht, 21 september 1912 – Neerpelt, 21 februari 1970). Van 1933 tot 1935 studeerde hij aan de R.K. Universiteit in Nijmegen missiologie en christelijke archeologie. Hij werd priester gewijd in Udenhout op 21 september 1935 door Mgr. van Valenberg.
- Henricus Petrus de Gauw (Hilversum, 29 juni 1903 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1932-1933 en trad uit op 3 mei 1933 met dispensatie in de tijdelijke geloften.

- Marinus Josephus van Gils (Oisterwijk, 21 april 1910 - ?): hij studeerde theologie in St. Agatha in 1932-1933 en trad uit in 1933 na afloop van de tijdelijke geloften.

- Marinus Leendert van den Born (Rotterdam, 21 december 1910 - ?): Hij studeerde theologie in St. Agatha in 1932-1933 en trad uit in augustus 1933 na afloop van de tijdelijke professie.

Overzicht: fraters van Zoeterwoude ingedeeld naar eerste benoeming

Nederland	België	USA	Congo	Java	Brazilië
G. van Keijsteren	P. van Dooren	L. van Dijk	F. Cloosterman	Th. Koster	J. Verkade
A. Busé	Fr. Verhoeven	J. Ballemans	H. van Boxtel	G. Jansen in de Wal	J. van Bree
H. de Gruijter	J. van Geffen	H. Scholtens	B. Dijkman	J. Scharff	H. Plag
W. van Hees	P. Royackers	C. de Venster	G. Jansen	A. van Gils	J. van Duijnhoven
A. Pannebakker	J. van Oyen	J. van den Bosch	W. van Kersten	H. de Bekker	C. Huygens
Th. Bik	F. Potveer	J. van Kilsdonk	J. Branje	J. van Hoek	
H. Van de Ven	J. Hoogenbergh	M. van Roosmalen	Ph. Waldram	G. Aengenent	
J. van Gestel	H. Tieken		F. Huls Kamp	J. Berkhout	
M. Vergeer			P. van den Heuvel	Th. Scheerder	
C. Wesseling			E. van Toor	W. Bogaartz	
A. van de Donk				A. Kooijman	
A. Stringa				H. Alma	
P. Spierings				C. van Schaik	
P. Arntz				A. Vermeulen	
H. Vlind				B. Leenders	
W. Oostendorp				C. Mooij	
H. Reukers					
17	8	7	10	16	5

Financiën

Bijna tien jaar lang, met name van 9 augustus 1926 tot 19 mei 1936, bestuurde Klaverweijden de groeiende kloostergemeenschap. De financiën waren een blijvend zorgenkind. Bij het klooster hoorden een tuin en een kleine boerderij, waarvan de opbrengsten ontoereikend waren voor de groeiende, jeugdige kloostergemeenschap.

Een overzicht van de inkomsten toont aan dat het klooster veel steun behoefde (Archief klooster Zoeterwoude, 04.8.1-4):

G. Klaverweijden in 1946

Inkomsten	1927-1928	1928-1929	1929-1930
Kasgeld	183,87	285,38	169,21
Subsidies uit het <i>aerarium ordinis</i>	11.427,00	14.727,50	12.197,53
Vergoeding van de fraters	1.862,00	3.820,00	2.719,24
Pensioen van cfr. Emond	395,00	316,00	316,00
Huur weiland	290,00	250,00	186,25
Misintenties en assistentie	2.954,55	3.010,25	3.502,25
Giften onder verschillende vorm	783,82	1.342,03	2.785,48
Opbrengst tuin en boerderij	226,90	768,82	1755,60
Opgenomen geld	200,00		
Uitkering	148,25		
Kapel (stoelen, offerblokken enz.)		1.331,31	1.930,10

Parochie

Een kleine huiskapel diende voor de kloostergemeenschap. *De kleine voorlopige kapel had wel een uitgang naar buiten aan de zijkant, maar de bisschop wilde niet dat ze voor het volk geopend werd.* (Archief klooster Zoeterwoude, 04.9.1, p.13) Katholieken uit de omgeving wensten nochtans dat de kloosterkapel geopend werd voor de buurtbewoners en schreven op 1 oktober 1926 een brief aan de bisschop: *Wij ondergetekenden, inwoners van Zoeterwoude,*

nemen de eerbiedige vrijheid, Uwe Doorl. Hgw. nederig doch tevens dringend te verzoeken, in volkomen overeenstemming en in overleg met de Hoog Eerw. Deken Jansen, pastoor der parochie, ons toe te staan de zondagsplichten te mogen vervullen in de kapel van de Eerw. Kruisheren aan de Vrouwenweg te Zoeterwoude. Ons verzoek steunt vooral op de volgende grote redenen, nl. de grote afstand van de parochiekerk, ongeveer drie kwartier, ja zelfs een uur gaans, het slecht weer bij winter, ou-

derdom, vaak onbegaanbare wegen. Overtuigd dat Uwe Doorl. Hoogw., gelet op ons vurig verlangen naar hoger bloei van ons godsdienstig leven, volgaarne ons werkelijk gemotiveerd verzoek zult inwilligen, bedanken wij Uwe Doorl. Hoogw. reeds op voorhand van harte voor deze gunst ons verleend. De bisschop antwoordde op 1 december 1926 dat dit verzoek niet kon worden ingewilligd. (Archief klooster Zoeterwoude, 04.9.1, pp.17-18)

Mgr. Augustinus Josephus Callier overleed op 28 april 1928. Hij was geboren in Vlissingen op 29 mei 1849, priester gewijd op 15 augustus 1872 en op 28 oktober 1903 tot bisschop van Haarlem gewijd. Aan hem dankte de Orde van het H. Kruis de kerk van de H. Kruisvinding in Rotterdam en het klooster, zonder openbare kerk, in Zoeterwoude. Hij werd in Haarlem opgevolgd door Joannes Dominicus Josephus Aengenent, hoogleraar aan het bisschoppelijk seminarie in Warmond en kanunnik van het kathedraal kapittel. Hij was op 14 maart 1873 in Rotterdam geboren, priester gewijd op 3 april 1897 en op 25 juli 1928 tot bisschop gewijd. Hij onderhield fijne contacten met L. Emond. Een neef van hem, Goveardus Aengenent, begon in augustus 1927 als novice in St. Agatha.

Met de bisschop van Haarlem werd opnieuw onderhandeld, met als gevolg dat op 23 oktober 1928 deken Jansen de toelating bekwam om de kloosterkapel van de kruisheren open te stellen voor de omwonende bevolking, *totdat eventueel in die omgeving een bijkerk of parochiekerk gebouwd zal zijn.* (Archief klooster Zoeterwoude, 04.9.1, p.21). In maart 1929 bezocht Mgr. Aengenent het klooster van Zoeterwoude, toen hij naar de parochie kwam om er te vormen.

In de loop van 1930 ontving de gemeenschap van Zoeterwoude van J.J. Mes, pastoor van de parochie van St. Michael aan de hoge Rijndijk in Hazerswoude, diens bibliotheek en een kelk. Alles samen betrof het een voorraad van ruim vierduizend boeken. *Om geen moeilijkheden te krijgen werden de boeken in schijn verkocht: de koopsom werd ons echter achteraf gerestitueerd. Vroeger had deken Dessens van Leiden ons reeds zijn boeken toegezegd, maar bij zijn dood werd door het seminarie te Warmond zoveel pressie uitgeoefend, dat daaraan tenslotte zijn bibliotheek werd afgestaan. Het enige wat ons werd verleend was een partij boeken uit deze collectie, welke het seminarie al bezat, tegen de prijs van f 100,-.* (Archief klooster Zoeterwoude, 04.9.1, pp.30-31)

Kruisherenkerk met klooster, ca. 1933

Vanaf 1930 werd gesproken over de uitbreiding van de voorlopige kapel. *De oorspronkelijke bedoeling was een grote, ruime kerk naast het bestaande kapelletje te bouwen. Omdat de tijdsomstandigheden die toch niet toelieten, was het idee opgekomen van een vergroting van het bestaande. Dr. H. van Lieshout was daar altijd een tegenstander van geweest. Cfr. Emond daarentegen begreep het als een belang*

voor het huis. Hamvraag was of de kruisheren moesten kiezen voor een hulpkerk of voor een parochiekerk. Op 9 april 1930 sprak deken Jansen zijn voorkeur uit voor een parochiekerk. Twee dagen later overleed Ludovicus Emond.

Rector Klaverweijden overlegde met Mgr. van Dinter over de uitbreiding van de kloosterkapel in Zoeterwoude in de dagen volgend op het overlijden van Emond. De magister-generaal stemde in met de uitbreiding. Daarop onderhandelde Klaverweijden met Mgr. Aengenent. Het terrein van de nieuw op te richten parochie werd afgebakend, de eerste pastoor werd aangesteld (rector Klaverweijden) en vier kerkmeesters werden benoemd (Gerardus van der Kragt, Nicolaus van den Akker, Wilhelmus Niekerk en Leonardus van den Poel).

Onenigheid ontstond over de naam: de magister-generaal wenste de kerk toe wijden aan de Moeder van Smarten. *Wat was het geval? Reeds toen het klooster gesticht was, had men het de naam van Mater Dolorosa gegeven. Als kruisheren moeten we immers een geheel bijzondere devotie hebben voor haar, die onder het Kruis zo ontzettend geleden heeft. De professoren van het huis waren echter over die naam niet te spreken. Ze vonden het geen naam voor een studiehuis. Vandaar dat ze praktisch nimmer gebruikt werd. Toen in 1928 de kapel voor de omwonenden was opengesteld, moest de kapel, als openbaar bedehuis in het directorium van het Bisdom vermeld worden. Daarom vroeg men vanuit Haarlem welke naam de kapel moest voeren. De rector, overwegende dat volgens de statuten van onze Orde, al onze kerken aan het H. Kruis moesten worden toegewijd en dat de kerk van Rotterdam de H. Kruis-*

vinding tot titel voerde, gaf de H. Kruisverheffing als titel van ons kapelletje op. Achteraf bleek nu, dat men daar in Sint Agatha niet mee akkoord ging: men wilde er beslist een Mariakerk van maken. (Archief klooster Zoeterwoude, 04.9.1, p.44).

Het bisdom ging op de vraag van magister-generaal van Dinter echter niet in: de nieuwe parochie werd in 1932 officieel opgericht als parochie van de H. Kruisverheffing. De parochiekerk werd plechtig gewijd op 3 mei 1932. Rector Klaverweijden werd door de bisschop van Haarlem benoemd tot eerste pastoor. Het was een kleine parochie, die ongeveer vijfhonderd leden telde. Het sobere kerkje werd in de jaren daarna aangekleed met fraai beeldhouwwerk van Mari Andriessen en verrijkt met paramenten van de hand van Joanna Wickmann.

Inwijding van de kerk door Mgr. J. Aengenent op 3 mei 1932

Nawoord

Voor het klooster van Zoeterwoude was 1931 een keerpunt. Eerst werd van Lieshout overgeplaatst naar Diest en even later overleed, geheel onverwacht, Emond. Op 5 juni 1931 ontving Klaverweijden een brief van Fredericus Maria Blessing, apostolisch prefect van Bondo, waarin hij schreef: *Wij allen waren getroffen door het plotseling af-*

sterven van onzen dierbaren confrater L. Emond. Moge O.L.Heer den goeden en getrouwen dienstknecht reeds beloond hebben voor zijn vele diensten, want confrater Emond was een heilig priester en hield veel van onze H. Orde. 't Is een groot verlies, en een plaats die niet gemakkelijk te vervangen is. R.I.P. (Archief klooster Zoeterwoude, 04.3.1)

Om hem te vervangen kwam Henricus Leo Maria van Rooijen (1902-1987) naar Zoeterwoude. Op 17 augustus 1932 gaf magister-generaal Wilhelmus van Dinter aan rector Klaverweijden de ontslagbrief als magister van de fraters en als studieprefect. In zijn plaats werd Willem van Hees (1906-1981) aangesteld. Klaverweijden bleef wel rector van het klooster. (Archief klooster Zoeterwoude, 04.3.2)

Interieur van de parochiekerk na de verbouwing in 1933

Hoofdaltaar in de kerk, ca. 1933

Literatuur

M. Arnoutse e.a., *Het Kruisherenklooster*. Zoeterwoude, 1992, 34 p.

D. Boereboom, In *Memoriam Harrie Van de Ven Kruisheer*. in: *Bulletin Europese provincie van de Kruisheren*, 2003, pp. 210-213, ill.

P. de Kort, In *memoriam broeder Martien van den Elzen*. in: *Cellesiana*, jg. 14, 1977, pp. 43-44

R. Janssen & P. Winkelmolen, *Repertorium Canonorum Regularium Ordinis Sanctae Crucis 1840-1996*. Maaseik, 1999, passim

R. Janssen, *De Kruisheren in Congo. De missie van de Kruisheren in West-Uélé, 1920-1953*. Sint-Agatha-Cuijk, 2017

R. Janssen, *Van Java-missie tot Provincie Sang Kristus 1927-1975. Nederlandse kruisheren missioneren op Java, 1927-1946*. St. Agatha-Cuijk, 2017

R. Janssen, *Elementen van Fraternal Economy in het kruisherenklooster in Hanut, 1904-1929*. in: *Clairlieu*, 76, 2018, pp. 61-174

R. John e.a., In *Memoriam Wilhelmus van Hees. Citaten uit vergadering Generaal Bestuur 1981*. Amersfoort, 1981, 42 p.

L.G.A. van Noort, *De Zoeterwoudse kruisheren*. in: *Suetan. Stichting Oud Zoeterwoude*, afl. 98, november 1995, pp. 137-143; afl. 101, augustus 1996, pp. 50-54

L.S., *In memoriam Paulus van de Vorst.* in: *Bulletin provincie sint augustinus*, 1972, pp. 131-133

L.S., *In memoriam Adrianus Thomas Pannebakker.* in: *Bulletin provincie sint augustinus*, 1973, pp. 44-46

L.S., *In memoriam Bernardus Antonius van de Mosselaar.* in: *Bulletin provincie sint*

augustinus, 1976, pp. 124-125

F. Salman, *Gelovig onderweg: gesprek met Henri de Gruijter.* in: *Bulletin provincie sint augustinus*, 1988, pp. 15-23

[foto's: kruisherenarchief; Vysotsky Wikimedia (p. 2 en 19)]

De hoofdingang toen en nu

